

**Föräldraföreningen Talknutens yttrande till betänkandet
”Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa
ungdomar med funktionsnedsättning, SOU 2012:24**

Sammanfattning

Talknuten har under många år arbetat för att sprida kunskap om språkstörning till personalgrupper och beslutsfattare, för att barn, unga och föräldrar ska få rätt stöd i samhället. Genom påverkans- och informationsarbete vill Talknuten uppmärksamma målgruppen, så att levnadsvillkoren för barn och familjer förbättras.

Föräldraföreningen Talknuten är starkt kritisk till att, som vi tolkar förslaget, endast de ungdomar med grav språkstörning, som helt saknar tal för sin kommunikation, ska kunna få sin undervisning på tvåspråkiga riksgymnasiet (RgT).

Utredningen pekar på att gruppen inte får sina behov tillgodosedda och **att** kommunerna har stora brister vad det gäller kompetens kring undervisning för elever med grav språkstörning. Vi eniga med utredningen om att det behövs kraftfulla insatser för att stödja etableringen av anpassade utbildningsmiljöer lokalt och regionalt, men vår bedömning är att det kommer att ta tid att bygga upp en likvärdig utbildning.

I utredningen konstateras att det inte finns något utbildningsalternativ för elever med grav språkstörning. Föräldraföreningen Talknuten anser att möjligheten för eleverna att idag få sin utbildning vid Riksgymnasiet i Örebro inte får avvecklas eftersom de inte kan erbjudas ett likvärdigt alternativ. Vi vill att i väntan på att regeringen ger ett uppdrag till lämplig aktör att utreda förutsättningarna för att etablera ett Riksgymnasium för elever med grav språkstörning, RGS, ska elever med grav språkstörning tillhöra målgruppen för RgT.

Talknutens farhågor

Föräldraföreningen Talknuten är djupt oroade över den begränsning förslaget innebär för elever med grav språkstörning när det gäller deras rätt till likvärdig utbildning och gemenskap med andra. Enligt förslaget ska målgruppen tolkas så restriktivt att endast de ungdomar med grav språkstörning, som i princip helt saknar tal ska kunna få sin undervisning på det tvåspråkiga Riksgymnasiet (RgT).

Av de 82 elever som idag går på skolan är det endast två som skulle tillhöra målgruppen. Övriga elever hänvisas till sin hemkommun, trots att utredningen visar att kommunerna saknar kompetens om elever med grav språkstörning.

Föräldraföreningen Talknuten är av den bestämda uppfattningen att elevens behov i skolan ska avgöra vilket stöd som ges. När det gäller elever med grav språkstörning är de i behov av teckenkommunikation på olika nivåer, ljudanpassad miljö, mindre undervisningsgrupper så att de har möjlighet att se ansiktet på den som talar samt hjälpmedel såväl tekniska som manuella (te x datorprogram, talsyntes, audiofon och visuella verktyg). Dessutom är det lika viktigt för elever med grav språkstörning som elever med andra funktionsnedsättningar att personal på skolan har kunskap om funktionsnedsättningen.

Föräldraföreningen Talknuten anser att elever med grav språkstörning måste ha möjligheten att få sin utbildning vid RgT så länge de inte kan erbjudas en likvärdig alternativ utbildning.

3.2 Stor ökning av antalet elever med språkstörning

Utredningen konstaterar att äldre elever med grav språkstörning har stora svårigheter att följa med i den allt mer abstrakta undervisningen i grundskolans högre årskurser och gymnasium. Vidare att eleverna ofta kommer från särskilda undervisningsgrupper i grundskolan, vilket torde vara en tydlig signal att de inte kan få sin utbildning i den ordinarie klassen. Föräldraföreningen Talknuten anser att de behov av anpassad undervisning och miljö som elever har behov av måste tas på allvar.

3.4.1 Studieresultat

Föräldraföreningen Talknuten upplever det som positivt att utredningen erkänner de stora problem som elever med språkstörning möter i skolan. Utredningen tar upp att ”elever med grav språkstörning som sökt och tagits emot vid RGD/RGH har haft stora svårigheter i sina tidigare studier...”. Det som vi starkt ifrågasätter är att trots vetskapen om elevernas svårigheter föreslås att de inte längre ska få det stöd som de är i behov av.

3.4.8 Anpassning, teknik och hjälpmedel

I utredningen framgår att vid RGH/RGD finns en hög nivå av anpassning av skolmiljön och tekniska hjälpmedel. Vikten av hörselstöd och en bra visuell miljö är viktigt även för många elever med grav språkstörning, vilket Föräldraföreningen Talknuten vill betona. Enligt vår erfarenhet är det faktorer som ofta underskattas då kunskapen om funktionsnedsättningen är bristfällig inom grund- och gymnasieskola.

3.5.2 Tydligare målgrupp och ett mer samlat uppdrag

Föräldraföreningen Talknuten är starkt kritisk till att den kraftiga avgränsningen av målgruppen till RgT som utredningen föreslår. Enligt förslaget ska en elev med grav språkstörning, för att tillhöra målgruppen, helt sakna tal, vilket är kriteriet för att vara

beroende av teckenspråk¹. Vi ställer oss tveksamma till att det är ett adekvat kriterium för att avgöra vilka elever som ska få tillgång till den samlade kompetens kring grav språkstörning som idag finns på RGH. Föräldraföreningen Talknuten anser att med stöd av artiklarna 2 och 3 i FN:s barnkonvention ska elever som har ett dokumenterat behov av tecken även i framtiden ha rätt till "...utbildning i en tvåspråkig miljö med teckenspråk och talad svenska²."

Vi anser att även elever med grav språkstörning ska ha möjlighet att välja gymnasieutbildning. I Prop. 2008/2009:112 angavs "Det är emellertid naturligt att det inte finns en enda utbildningsmodell som passar alla elever. Barn med funktionsnedsättningar ska ha möjlighet att välja den skola som passar dem bäst och som kan ge dem det stöd som just de behöver. För detta krävs olika alternativ."

8.1.2 Gymnasieutbildning för elever med dövhet, hörselskada eller språkstörning

Utredningen konstaterar att utbildning för ungdomar med funktionsnedsättning ställer krav på både extra resurser och särskild kompetens. Grav språkstörning är en komplex funktionsnedsättning och för att skolan ska ha särskild kompetens behövs inte enbart utbildning inom området utan även erfarenhet av att undervisa eleverna.

I utredningen står det att en "...anpassad undervisning i liten grupp kan enligt utredningen uppfattning inte tolkas in i formuleringen att ha behov av insatser av samma insatser som döva"³. För elever med grav språkstörning är en liten undervisningsgrupp en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig utbildning men långt ifrån tillräckligt för att vara anpassad efter deras behov.

De elever som har sökt till RGH är även i mycket stort behov av stöd när det gäller kommunikation i form av tecken, visuellt stöd, ljudanpassade lokaler och både tekniska och manuella hjälpmedel (t ex bildschema, hörselkåpor). För att elever med grav språkstörning ska kunna ta till sig undervisningen behöver de se ansiktet på den som talar, det som sägs bör vara i korta och tydliga meningar med teckenstöd, alternativt tecknad svenska i en i övrigt ljudanpassad miljö. Vi instämmer i utredningens slutsats när det gäller bristen på kunskap i kommunerna om gymnasieelever med grav språkstörning "Vad utredningen har kunnat finna saknas det relevant kunskap om gymnasial utbildning för elevgruppen"⁴.

Föräldraföreningen Talknuten är av den bestämda uppfattningen att utredningens begränsning av målgruppen inte överrensstämmer med regeringens satsning på specialskolan Hällsbo där elever med grav språkstörning idag kan få en anpassad utbildning på grundskolenivå.

Föräldraföreningen Talknuten anser att förslaget är häpnadsväckande eftersom utredningen skriver att ett starkt intryck från de uppföljningar som har gjorts av de ungdomar som har gått

¹ "...ungdomar med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation samt ungdomar med dövblindhet ska tas emot vid riksgymnasiet". Sid 143 SOU 2012:24

² Sid 144 SOU 2012:24

³ Sid 147 SOU 2012:24

⁴ Sid 239 SOU 2012:24

på riksgymnasiet är att många har stärkts som individer ”...sannolikt som en följd av att de fått en anpassad utbildning och av att ha gått i en grupp med andra elever med språkstörning⁵.”

Regionala undervisningsgrupper

Föräldraföreningen Talknuten välkomnar att utredningen uppmärksammar den totala bristen på regionala undervisningsgrupper på gymnasienivå för ungdomar med grav språkstörning. Vi ser inte ett Riksgymnasium för elever med språkstörning, ett RGS, som en ersättning för gymnasieskolor i kommunerna utan som ett komplement för de kommuner som inte har möjlighet att upprätthålla kompetens kring språkstörning.

Föräldraföreningen Talknuten saknar svar på om SPSM genom sin kommunsamverkan har kunskap om var det finns kompetens i kommunerna om grav språkstörning? Hur ser kompetensen ut och var finns eleverna? Har SPSM någon uppföljning av vilket resultat som deras insatser mot kommunerna har gett? Om inte det är gjort är det mycket allvarligt. Det bör utredas vilka insatser som ger resultat. Att det i utredningen konstateras att det krävs stora insatser är betydelselöst om det inte kopplas till konkreta, beprövade och mätbara åtgärder.

8.2.1 Förstärkt och förlängd tidsbegränsad satsning

Förslag till utvidgad satsning

Föräldraföreningen Talknuten anser att utredningens förslag om kraftfulla satsningar på ungdomar med bl.a. grav språkstörning är bra. Emellertid är vår uppfattning att när det statliga uppdraget är slutfört och ansvaret till fullo ligger på kommunerna kommer verksamheten att vara beroende av den prioritering som det kommunala självstyret ger utrymme för, vilket vi tror kommer att innebära ojämn kvalitet och godtycklighet.

Föräldraföreningen Talknuten anser också att det behövs en fortsatt satsning på kompetensutveckling om grav språkstörning inte enbart under etableringstiden.

Vi välkomnar utredningens insikt att det behövs kraftfulla insatser. Insatserna måste även ständigt förnyas, eftersom det är en genomströmning av personal, samt att ny forskning måste tillvaratas. Vår erfarenhet, från kontakter med föräldrar, är att det oftast saknas kompetens och erfarenhet av hur undervisningen ska anpassa och kompensera för en elev med grav språkstörning. Talknuten vill poängtera vikten av kompetens och förståelse även hos beslutsfattare och skolhuvudmän för att vilja investera i en anpassning av hög kvalitet

Föräldraföreningen Talknuten vill att regeringen tar vara på de erfarenheter som kan dras av avvecklingen av specialskolan Hällsbo. När skolan lades ned försvann mycket kompetent personal till andra uppgifter. Vid återetableringen av Hällsboskolan tar det nu lång tid att bygga upp verksamheten igen och att rekrytera kompetent personal.

Bakgrund

Afasiförbundets Föräldraföreningen Talknuten

Talknuten har sedan början av 1990-talet arbetat för barn och unga med språkstörning och deras föräldrar. Syftet med Talknuten är dels att sprida kunskap om barn och unga med språkstörning, dels att ge stöd till föräldrar runt om i landet. Det finns ett stort behov av att

⁵ Sid 239 SOU 2012:24

sprida kunskap till personalgrupper och beslutsfattare om målgruppen, för att barn, unga och föräldrar ska få rätt stöd i samhället. Genom påverkans- och informationsarbete vill vi uppmärksamma målgruppen, så att levnadsvillkoren för barn och familjer förbättras.

Om språkstörning (uppgifter hämtade från www.spsm.se)

Vid tal- och språkstörning är barnets eller elevens språkförmåga påtagligt nedsatt jämfört med andra jämnåriga. Språkstörningen kan kvarstå under skolåren och ända upp i vuxen ålder. Det är en funktionsnedsättning som kan se olika ut för olika barn. En språkstörning kan omfatta fyra områden:

- språkljud och hur de kombineras, talets rytm och språkmelodi – fonologi
- ordböjning och satsbyggnad – grammatik
- ords betydelse och ordanvändning – semantik
- situationsanpassad språkanvändning – pragmatik.

Vanliga konsekvenser vid språkstörning är: långsam språkutveckling, svårt att lära sig nya ord, svårförståelig, till och med för närstående, begränsad språkanvändning och nedsatt språkförståelse.

Språkstörning kan förekomma med andra funktionsnedsättningar, men definieras av att det är barnets mest framträdande funktionsnedsättning. Tillräckligt språkligt arbetsminne, det vill säga förmåga att i stunden behålla och bearbeta den information man hör, är en kritisk faktor för språkinläring. Vid flerspråkighet uppträder en språkstörning i alla språken.

Det är viktigt att alltid beakta behovet av anpassningar i skolan för elever med grav språkstörning. Det gäller metoder, materiel, lokaler, gruppstorlek, Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK), och tekniska hjälpmedel.

Stockholm den 27 september 2012

Anna Gabrielsson

För Föräldraföreningen Talknuten

Afasiförbundet i Sverige
Kampementsgatan 14
115 38 Stockholm
talknuten@afasi.se, 08-545 663 60
www.afasi.se rubrik Talknuten